

Från utanförskap till medborgarskap

Inledning

ANN-MARIE PETERSSON

Kvinnorna var som grupp länge utestängda från politiken. Men många kvinnor arbetade ihärdigt såväl inåt mot de partier de ville få insteg i, som utåt riktat genom opinionsbildning främst genom organisationer som Landsföreningen för Kvinnans Politiska Rösträtt, LKPR. De hade klara strategier för att nå sina mål, men när den kvinnliga rösträtten blev ett faktum ifrågasattes det från många håll om det var kvinnornas insatser som hade lett utvecklingen dithän. I stället beskrevs ofta denna epokgörande händelse som något som männen hade åstadkommit oberoende av kvinnornas insatser. I synnerhet har de konservativa kvinnornas strävanden behandlats ytterst styvmoderligt av historieskrivningen, trots att de hade en framskjuten ställning redan inom den tidiga svenska rörelsen för kvinnlig politisk rösträtt. Det finns all anledning att uppmärksamma de pionjärer som med sina insatser möjliggjorde förändringen i representationen.

Rösträtten var det första steget för kvinnors politiska inflytande. Formellt erhöll kvinnorna i och med rösträttsreformerna fram till 1921 samma rätt som män att bli förtroendevalda i kommuner och riksdag, men länge utgjorde kvinnorna bara någon enstaka procent av representationen. I riksdagen fanns det under 1920-talet fem kvinnliga ledamöter totalt, i början av 1930-talet hade de blivit sex. Det krävdes ett uthålligt och tålmodigt arbete för att ändra de traditionella mönstren.

När Stina Nicklasson skrev sina banbrytande arbeten om Högerns kvinnor var det med blick för kvinnors strategier att påverka politik och representation. Hon har visat hur de moderata kvinnorna var de första att organisera sig i föreningar och förbund. Vi kan se från andra partier att kvinnoföreningar diskuterades länge, men det tog många år innan

diskussionen blev till konkret verklighet. Partierna förnekade i allmänhet behovet av kvinnliga särorganisationer.

Utan Stina Nicklassons forskningsinsatser skulle vi inte veta mycket om dessa pionjärvinnor. Den första behandlar framför allt moderata kvinnors organisering och heter *Högerns kvinnor. Problem och resurs för Allmänna Valmansförbundet 1900–1936/37*. Nästa bok, *Sophiasystemen som blev politiker*, är en biografi över Bertha Wellin, den första och mest adels den enda riksdagskvinnan inom Högerpartiet 1921–1936. *Kvinnors väg till fullvärdigt medborgarskap. Pionjärer för moderat politik* har givit en levande bild av åtta kompetenta, resoluta moderatkvinnor som i början på 1900-talet gjort en betydande historisk insats. Dessa åtta, Ebba von Eckermann, Cecilia Milow, Lizinka Dyrssen, Louise Stenbock, Valfrid Palmgren, Stina Quint, Lilly Hellström och Jeanna Nilsson kommer att få en kortfattad presentation i det följande. Vi som i dag finner det vara en självklar rättighet att delta i det politiska livet, behöver påminnas om de kvinnor som ofta under stort motstånd bröt väg för senare generationer. Vi kan vara stolta över de moderata kvinnor som gick i täten för kvinnors medborgarrätt.

Kvinnorna kallade sig moderata därför att de inte bara ville bevara samhället sådant det var, utan också var förändringsbenägna. Framför allt krävde de rösträtt och valbarhet. I 1907 års rösträttsproposition, framlagd av regeringen Lindman, utvidgades den nationella rösträtten för män. Rösträtten blev med smärre undantag allmän och lika för män till andra kammaren, men inte förrän 1921 tillerkändes kvinnorna motsvarande rättighet. Däremot innehöll regeringen Lindmans proposition rätt för kvinnor att väljas till kommunala församlingar. Det kom att bli ett betydelsefullt steg på vägen mot den nationella rösträtten.

En av de strategier som kvinnorna tidigt använde var att förbereda sig i föreningar och organisationer, lära sig sammanträdesteknik. De tränade sig i att debattera, kraftfullt plädera för sina åsikter, men också att jämka hop förslag så att man kunde gå fram mera enat. Moderata kvinnor var vid sekelskiftet väl förankrade i en rad organisationer utanför partipolitiken. De deltog i organisationer och intresseföreningar, varigenom de skaffade sig ett stort kontaktnät. Många av de moderata kvinnorna var framstående företrädare i den kvinnliga rösträttsrörelsen, i Fredrika-Bremer-förbundet och i en imponerande rad av välgörenhetsföreningar. När Moderata kvinnoförbundet och senare Högerns Kvinnliga Medborgarskola fick igång sin utbildningsverksamhet trimmades

deltagarna i argumentation. Där kunde kvinnornas ideologiska uppfattningar brytas mot varandra medan man i officiella sammanhang uppvisade en stark enighet.

Vi ska följa några av de moderatsinnade kvinnorna för att få en bild av några av pionjärvinnorna innan de ens fick vara medlemmar i Högerpartiet. Denna rättighet tillkom kvinnorna 1913, dvs. nio år efter det att partiet, Allmänna Valmansförbundet, hade bildats och fyra år efter det att de kunde väljas in i kommunala församlingar.

En beskrivning av de första aktörerna kan med fördel utgå från deras inbördes kontakter. Hur fann de varandra som likasinnade? Vi kan se de första organisationssträvandena som ett bygge av ett nätverk, ideologiskt med grunden i gemensamma idéer. En utgångspunkt är också intresset för att påverka samhällsutvecklingen. Vi ser på dem som individuella aktörer, som samverkar med varandra, deras inbördes relationer, deras vägval och strategier.